

Już zachodzi czerwone słońeczko (1919–1921)

muzyka: autor nieznany

słowa: Adam Kowalski (domniemany autor tekstu)

Polska piosenka związana z Powstaniami Śląskimi (1919-1921). Domniemany autorem tekstu jest Adam Kowalski¹ – dziennikarz, kompozytor i oficer Wojska Polskiego. Melodia została wzięta najprawdopodobniej ze śląskiej piosenki ludowej.

Nota historyczna

Polskie przebudzenie narodowe na Górnym Śląsku początkowo nie budziło mocniejszych reakcji ze strony pruskiej administracji. Niemcy traktowali ten ruch jako nieszkodliwą obstrukcję ze strony ubogiej i niższej kulturowo ludności wiejskiej. Jej niezadowolenie miała spacyfikować polityka Bismarcka², który dążył do wyrwania polskojęzycznych Górnoszlązaków spod wpływu Kościoła Katolickiego, związania ich z pruskim państwem i całkowitego zniemczenia. Polacy na Śląsku prawie nie mieli własnych, wyższych elit, tak jak w Poznańskim czy na Pomorzu. Większość polskiej populacji tworzyły tutaj społeczności wiejskie, małomiasteczkowe lub środowiska robotnicze. Ich aspiracje nie miały też zewnętrznego wsparcia we własnym państwie narodowym, które podzielone przez trzech zaborców po prostu nie istniało. Teoretycznie Polacy na Śląsku nie mieli żadnych szans w konfrontacji z bogatym, doskonale zorganizowanym i sprawnie zarządzanym państwem pruskim i z niemieckim cesarstwem, zdążającym na przełomie XIX i XX wieku do europejskiej hegemonii. Niemcy popełnili jednak kilka błędów, które ostatecznie kosztowały ich porażkę. Przede wszystkim swoimi represjami wobec Kościoła Katolickiego dali śląskim

---

¹ Adam Józef Kowalski (ur. 23 grudnia 1896 w Rzeszowie, zm. 3 marca 1947 w Edynburgu) – kapitan administracji Wojska Polskiego II RP i Polskich Sił Zbrojnych, legionista, dziennikarz, poeta, redaktor „Żołnierza Polskiego” i „Polski Zbrojnej”. [Strona na Wikipedii](#)

² Kulturkampf (z niem. „walka o kulturę”) – nazwa określająca wydarzenia w Cesarstwie Niemieckim z lat 1871–1878, kiedy to kanclerz Otto von Bismarck usiłował doprowadzić do ograniczenia wpływów Kościoła katolickiego w państwie. Za autora pojęcia uważa się niemieckiego naukowca i polityka liberalnego, Rudolfa Virchowa, który użył go podczas przemowy w niższej izbie Pruskiego Sejmu Krajowego 17 stycznia 1873. Termin ten bywa stosowany również w odniesieniu do konfliktów obyczajowych i kulturowych w innych miejscach i w innych czasach. Podobne procesy zachodziły wcześniej w Austrii i Francji. [Strona na Wikipedii](#), [Artykuł na Wielka Historia](#)

ŚPIEWNIK NIEPODLEGŁOŚCI

Polakom poczucie wspólnoty wobec wroga i przekonanie o słuszności walki w obronie własnej tożsamości.

Wojciech Korfanty. Źródło: Wikimedia

Konsekwentna praca kolejnych generacji polskich działaczy: Józefa Lompy³ [3], Pawła Stalmacha⁴ [4], Karola Miarki, Jana Ligonia, księdza Konstantego Damrota, księdza Pawła Pośpiecha, Andrzeja Mieleckiego⁵ [5], Konstantego Wolnego⁶ [6], Wojciecha Korfantego⁷ [7] i tysięcy chłopskich „polskich królów” zbudowała potencjał, którego państwo pruskie nie mogło zdławić swoją niewątpliwą potęgą. Na początku XX wieku było już oczywiste, że konfrontacja prędzej czy później jest nieunikniona. Jej nieuchronność przypieczętował wybuch I Wojny Światowej. W 1918 roku sytuacja na Górnym Śląsku stała już na granicy

otwartego starcia. Nastroje wśród Polaków gwałtownie radykalizowały się ze względów społecznych i politycznych. Przede wszystkim mocno odczuwali dolegliwości spowodowane przez wojnę – recesję, drożyznę i ubóstwo.

---

³ Józef Piotr Lompa (ur. 29 czerwca 1797 w Oleśnie, zm. 29 marca 1863 w Woźnikach) – polski działacz, poeta, tłumacz, publicysta – współpracownik wielu ówczesnych pism, prozaik, pionier oświaty ludowej oraz etnografii na Śląsku. Prekursor procesu polskiego odrodzenia narodowego na Górnym Śląsku oraz autor polskich podręczników szkolnych. [Audycja na Polskie Radio](#), [Strona na Wikipedii](#), [Artykuł na Dla Dziedzictwa](#)

⁴ Paweł Stalmach (ur. 13 sierpnia 1824 w Bażanowicach koło Cieszyna, zm. 13 listopada 1891 w Cieszynie) – polski dziennikarz, publicysta, redaktor i wydawca gazet, działacz społeczny i narodowy działający na Śląsku Cieszyńskim. [Artykuł na Macierz Cieszyn](#), [Artykuł na Zwrot](#), [Strona na Wikipedii](#)

⁵ Andrzej Mielecki herbu Ciołek (ur. 30 listopada 1864 w Hucisku, zm. 17 sierpnia 1920 w Katowicach) – polski działacz społeczny i polityczny na Górnym Śląsku, lekarz. [Artykuł na Silesia](#), [Strona na Wikipedii](#)

⁶ Konstanty Wolny (ur. 5 kwietnia 1877 w Bujakowie, zm. 9 listopada 1940 we Lwowie) – polski działacz narodowy i społeczny na rzecz polskości Górnego Śląska, współpracownik Wojciecha Korfantego, współautor Statutu Organicznego Województwa Śląskiego, pierwszy marszałek Sejmu Śląskiego. [Strona na Wikipedii](#), [Film na Encyklopedia Powstań Śląskich](#)

⁷ Wojciech Korfanty (ur. jako Adalbert Korfanty 20 kwietnia 1873 w osadzie Sadzawki, zm. 17 sierpnia 1939 w Warszawie) – polski przywódca narodowy Górnego Śląska, związany z chrześcijańską demokracją. Jedną z najważniejszych postaci Śląska i jego walki o przyłączenie do Polski. Jeden z ojców niepodległej Polski. [Artykuł na Dzieje](#), [Strona na Wikipedii](#), [Artykuł na Życiorysy](#)

Zmuszeni do walki w obcych mundurach i za obcą sobie sprawę coraz głośniejsz buntowali się przeciwko *status quo*. Sprzyjał temu postępujący rozkład niemieckiego państwa, który był już doskonale widoczny nawet w jego wschodnich prowincjach. Wśród Polaków coraz mocniejsze było przekonanie, że lada chwila, po stuleciu niewoli, odrodzi się niepodległe państwo polskie i trzeba zrobić teraz wszystko, aby Śląsk stał się jego częścią.

Zakończenie wojny w listopadzie 1918 roku, ucieczka cesarza do Holandii oraz gwałtowne wstrząsy społeczno-polityczne coraz mocniej targające Niemcami sprawiły, że Polacy zaczęli występować otwarcie. Organizowane wówczas wielotysięczne wiece ludności polskiej jawnie podnosiły hasła odrodzenia Polski i połączenia z nią Śląska. Wobec rozpadu administracji Polacy zaczęli tworzyć własne Rady Ludowe – pierwsza powstała w Bytomiu 12 listopada. Lawinowo powstawały też dotąd zakazane polskie organizacje – Zjednoczenie Zawodowe Polskie⁸, Centralny Związek Zawodowy Polski, Narodowe Stronnictwo Robotników i inne. Skupiały one setki tysięcy Polaków i z każdym miesiącem stanowiły coraz większą siłę. Niemcy odpowiedzieli mianowaniem na komisarza rządowego ds. Górnego Śląska Ottona Hörsiga⁹, zwanego później „katem Polaków” („Jedyny sposób naszej wygranej widzę w zastosowaniu brutalnej represji względem wszystkiego, co polskie”). Wzmocniono też stacjonujące w regionie wojsko i zreorganizowano je w Grenzschutz Ost. Równocześnie niemieccy przemysłowcy zaczęli tworzyć oddziały ochotnicze (freikorpsy), które na różne sposoby atakowały Polaków.

Paweł Stalmach. Źródło: Wikimedia

---

⁸ Zjednoczenie Zawodowe Polskie (niem. Polnische Berufsvereinigung) – organizacja związkowa powstała jako centrala polskich związków zawodowych w 1902 roku w Bochum w Westfalii. W 1911 siedzibę centrali ZZZP przeniesiono do Katowic na Górnym Śląsku, a w 1919 r. do Poznania w Wielkopolsce. Od 1913 roku prezesem ZZZP był Józef Rymer z Górnego Śląska, który reprezentował związkowców w Naczelnej Radzie Ludowej w Poznaniu od 1918 i w Polskim Komisariacie Plebiscytowym w Bytomiu w 1920. [Strona na Wikipedii](#)

⁹ Otto Hörsing – niemiecki polityk socjaldemokratyczny, w 1919 i 1920 r. był Reichs- und Staatskommissar dla Śląska i Poznania oraz nadprezydentem prowincji Saksonii od 1920 do 1927. [Strona ABCDEF Wiki](#)

Powstańcy śląscy. Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

13 stycznia 1919 roku Hørsig ogłosił „stan oblężenia” na Górnym Śląsku. Zniósł on nietykalność osobistą, wprowadził godzinę policyjną, zabronił organizowania polskich wieców oraz dał wojsku praktycznie nieograniczone prawo represjonowania polskich działaczy. Polacy odpowiedzieli 1 maja masowymi demonstracjami na ulicach śląskich miast. Reakcją Niemców było aresztowania, które praktycznie sparaliżowały polskie organizacje. Od

tej pory konflikt zbrojny był już tylko kwestią czasu. W nocy z 7 na 8 czerwca doszło do polskiego powstania w Oleśnie, które za względu na brak broni i wsparcia skończyło się po kilku godzinach. 11 sierpnia polscy górnicy i hutnicy rozpoczęli czterodniowy strajk (udział wzięło ok. 140 tysięcy) z żądaniem niedopuszczenia do pracy członków niemieckich oddziałów ochotniczych oraz były grenzschutzowców, zaniechania masowych zwolnień, podwyżki płac i odwołania stanu oblężenia. 15 sierpnia doszło do masakry przed kopalnią „Mysłowice”, w której Grenzschutz zabił 10 Polaków. Dzień później rozpoczęło się I Powstanie Śląskie.

Analiza tekstu

Tekst „Już zachodzi czerwone słońeczko” liczy 5 zwrotek. Jest to typowa, lekka „piosenka wojacka”, w najprostszy sposób przedstawiająca emocje ruszających do walki powstańców. Pierwsza zwrotka rysuje nam poetycki obraz zachodzącego Słońca, w kierunku którego „śląscy szeregowcy” ruszają na bój. Zwrot „ubodzy powstańcy” ma podkreślać ludowy charakter powstania. Do walki rusza oto nie szlachta, nie bogate mieszczaństwo, ale chłopci, robotnicy, górnicy i hutnicy. Druga zwrotka wspomina o towarzyszach broni z jednej brygady. Przedstawia też polityczny program Powstania – wyzwolenie całego Górnego Śląska aż po jego granice. Wątek rozwija trzecia zwrotka, która zapowiada wielką bitwę na granicach regionu.

ŚPIEWNIK NIEPODLEGŁOŚCI

Kolejna zwrotka przedstawia żołnierskie marzenie o uroczystej, zwycięskiej defiladzie w Opolu. Trzeba tutaj stanowczo podkreślić, że jeszcze przedpowstaniowe plany stanowczo zakładały przyłączenie do Polski również Opolszczyzny. Piosenkę kończy „autograf” – przypomnienie że spisali ją sami uczestnicy „wielkiego powstania”. Jest to oczywiście autorska stylizacja Adama Kowalskiego.

Piosenka była śpiewana we wszystkich powstaniach, ale wydana została dopiero w zbiorze „Z górnośląskiej ziemi” (Katowice 1960). Pod koniec lat 70-tych zyskała znaczącą popularność wchodząc do po przeróbce tekstu do repertuaru zespołu „Dwa plus jeden”.

Opracował: Piotr Pacak

**ŚPIEWNIK
NIEPODLEGŁOŚCI**

Projekt jest współfinansowany ze środków Darowizny otrzymanej od Fundacji Lotto.